22/04/2019

Μουσικοποιητική μυσταγωγία της Μεγάλης Εβδομάδος

/ Γνώμες

Βασίλειος Χάδος, Συντονιστής Περιεχομένου Ενότητας Πολιτισμού – Πεμπτουσία

Η Μεγάλη Εβδομάδα διακρίνεται για την μουσικοποιητική της μυσταγωγία. Τα υψηλά και μεγάλα θεολογικά νοήματα των ημερών αυτών αποκρυσταλλώθηκαν στα ποιήματα και μελωδήματα των ακολουθιών. Όπως φαίνεται οι Πατέρες της Εκκλησίας όχι μόνο διατετάξαντο καλώς τα εόρτια της καθε ημέρας αλλά επένδυσαν τις ακολουθίες με θεσπέσιους ύμνους. Οι ψαλμωδίες επίσης των ημερών αυτών αποδεικνύονται πολύτιμοι βοηθοί για την βιωματική προσέγγιση των γεγονότων της Μ. Εβδομάδος.

Αναφέρουμε χαρακτηριστικά Μεγάλους Πατέρες και Μητέρες ποιητές και μελωδούς των ύμνων της Μεγάλης Εβδομάδος: Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, Κοσμάς Μαϊουμά, Μάρκος Υδρούντος, Ανδρέας Κρήτης, Κασσιανή ή Κασσία.

Ας δούμε κάποια χαρακτηριστικά αλληλεπίδρασης μουσικής και ποίησης.

Η αντίθεση στο λόγο είναι μια συνήθη τακτική της ποίησης που προκαλεί και ανάλογα μελωδικά σχήματα. π.χ.

Ὅτε οἱ **ἔνδοξοι** Μαθηταί, ἐν τῷ νιπτῆρι τοῦ Δείπνου **ἐφωτίζοντο** , τότε Ἰούδας ὁ **δυσσεβής**, φιλαργυρίαν νοσήσας **ἐσκοτίζετο**

Και στον Όρθρο της Μ. Τετάρτης είναι χαρακτηριστική η περίπτωση αντίθεσης του λόγου στο τροπάριο των αίνων:

Ὅτε ἡ ἁμαρτωλός, προσέφερε το μύρον, **τότε ὁ μαθητής,** συνεφώνει τοῖς παρανόμοις·

ἡ μεν ἔχαιρε κενοῦσα τὸ πολύτιμον **ὁ δε ἔσπευδε** πωλῆσαι τὸν ἀτίμητον,

αὕτη τον Δεσπότην ἐπεγίνωσκεν, **οὗτος τοῦ Δεσπότου** ἐχωρίζετο,

αὕτη ἠλευθεροῦτο, και **ὁ Ἰούδας δοῦλος** ἐγεγόνει τοῦ ἐχθροῦ,

Άλλη περίπτωση είναι και οι ιδιόρυθμες αντιθέσεις: π.χ. στη Α΄ στάση εγκωμίων:

Ὁ ὡραῖος κάλλει, παρά πάντας βροτούς, ὡς **ἀνείδεος νεκρός** καταφαίνεται, ὁ την φύσιν **ὡραΐσας τοῦ παντός**

Η μίμηση προς τα νοούμενα είναι χαρακτηριστικό φαινόμενο της μουσικής ένδυσης των ύμνων. Την έννοια του ποιήματος έχει πάντα ο βυζαντινός ποιητής και ο μουσικός που συνήθως ήταν ένα και το αυτό πρόσωπο. Γι αυτό παρατηρούμε φράσεις ύψους να μελίζονται με οξεία μελωδία ή με βαριά μελωδία αντίστοιχα, φράσεις που δηλώνουν κάτι χθαμαλό. π.χ. στο δοξαστικό της Κασσιανής η μελοποίηση του Πέτρου Πελοποννησίου προβάλει υψηλούς τόνους στη φράση:

κρότον τοῖς ὠσίν ἠχηθεῖσα

προσπαθώντας να ζωγραφίσει την ζωηρότατη εντύπωση των Πρωτοπλάστων από τον κρότο των βημάτων του Δημιουργού

εν αντιθέσει με την φράση

τῷ φόβῳ **ἐκρύβη**

την οποία αποδίδει με κατάβαση σε βαρείς τόνους και χρωματικά διαστήματα την

καταπτόηση των Πρωτοπλάστων να μην ατενίσουν το βλέμμα του Θεού.

Ιδιαίτερη πλαστικότητα επίσης διακρίνει το μέλος στην έκφραση των συναισθημάτων π.χ. στα αντίφωνα της Μ. Πέμπτης:

ὑπάρχων **μαθητής**, γίνεται **προδότης**, ἐν **ἤθει φιλικῷ**, **δόλον ὑποκρύπτει**, και προτιμᾶται ἀφρόνως τῆς τοῦ Δεσπότου **ἀγάπης**

Ρυθμικές μεταβολές με την επιτάχυνση ή επιβράδυνση των χρόνων κρατούν ανύστακτο το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων και εκφράζουν το νόημα του κειμένου

π.χ. στο 3ο στιχηρό του Πάσχα υπάρχει βραδεία χρονικά αγωγή:

Τί ζητεῖτε τον ζῶντα μετά τῶν νεκρῶν;

τί θρηνεῖτε τον ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ;

Κατά την μεγάλη εβδομάδα γενναιόδωρα ο ποιητικός και μελωδικός πλούτος τίθεται στη διάθεση των φιλακόλουθων ακόμα και των μή πιστών που παραμένουν θαυμαστές της ενάργειας και της καλλιτεχνικής αξίας των εκκλησιαστικών λειτουργικών τεχνών.